Amit akartok...

Shakespeare-bemutató a színházban

Bejött a bohóc hátulról. Buggyos nadrágban, csónakcipőkkel, gólyaléptekkel, rizsporosan. Nyelvét öltögette, szakasztott úgy, mint Karandás a cirkuszból. Pár trükköt is bemutatott, és kölcsönvett egy monológot az *Ahogy tetszik*-ből: „színház az egész világ, és színész benne minden férfi és nő". Aztán kezdődött az attrakció.

*

Shakespeare a komédiában nem tulajdonított különösebb jelentőséget a címeknek. Elképzelhető, miután elkészült ezzel a darabbal, a színészek betanulták, sőt a premier napját is kitűzték, valamelyik „közönségszervezőnek" eszébe jutott: de hát Sire William, mi legyen a címe? Mire a mester eltöprengett — legyen ezegyszer *Vízkereszt... vagy amit akartok.* Ez utóbbi kitétel nyílt felhívás, játsszátok úgy, ahogy akarjátok. Shakespeare-t nem érheti vád, hogy elette a rendezők kenyerét. Kevés szerző akad, aki ilyen „puritán" szövegkönyvet hagyott volna az utókorra, elaprózott instrukciók, részletező színpadleltár nélkül — bár egyebet aligha tehetett, hiszen a maga színházában, a Globes-ben egyszerűen nem volt mit részletezni, elaprózni, színház volt az egész világ, s a színpad deszkái az egész világot jelen tették. Mi vonzza a rendezőket Shakespeare-hez? A szárnyas képzelet, a feszetlen idő és tér, a játékosság: annyi lehetőséget kapnak rá, hogy csak győzze tehetségük, fantáziájuk. A Vízkereszt szerzője ugyancsak kiélte dramaturg szenvedélyét, ahogy akkor mondhatták, ügyesen „keverte a drámát" (a dramaturg szó drámakeverőt jelent). A kutatók legalább 12 művet tartanak számon, melyeknek kész vagy félig kész figuráiból, cselekménytörmelékeiből humortól duzzadó, eleven vígjátékot gyúrt a zseni szellemkeze. A Globes színpadán, ahol a Vízkereszt ikertestvérei közül a lányt is férfi játszotta, nem nehéz elképzelni a vég nélküli heccelődések egész sorozatát. A darab cselekménye tudniillik arról szól, hogy a hajótörést szenvedett ikrek egymástól elszakadva keresik a boldogulást, a lány fiúnak öltözik, s mire az előadás végén összefutnak, mindketten találkoztak már a szerelemmel, a félreértések folytán többel is a kelleténél.

*

Ha színház az egész világ, akkor ez a színház most manézs. *Sándor* János rendező cirkuszba vitte a Vízkeresztet. A porond átível a zenekari árok fölött, a nézőtérbe torkoll. *Gyarmathy* Ágnes elegáns díszletei, zöld drapériával bevont emelkedői, lecsüngő színes korongjai felveszik az előadás hangnemét, amíg üres a tér, szemnyugtató, üde látványt nyújtanak, a herceg és a grófnő egymást eltévesztő románcára derűs fényt bocsátanak, a borissza nemes korhely játékai közben mint szappanbuborékok, épp hogy el nem pukkannak. A közönség reagálásából ítélve, átütő sikere volt a premiernek, többször fölszakadt a nyílt színi vastaps. Így is lehet Shakespeare-t játszani? Sándor János ismeri a közönséget, és remek érzéke van a helyzetkomikumhoz. Aki ráadásul még jó hangulatban is érkezett, fájósra kacagja magát. A reneszánsz szerelmi történet idilli keretjátékul fonódik a csínytevők köré, s az így kibélelt porondon önmagát felkínálva bolyong a magányos Malvolio. A Vízkereszt színpadi karrierjében olyan előadásokat is jegyeztek már, ahol ha megjelent, mint főszereplő borított sötétbe mindent. Ennek az előadásnak figuráit ügyesen hangszerelik Gyarmathy Ágnes jelmezei, mindvégig őrizve egyfajta „tonális bizonytalanságot", hogy alakjai a reneszánszból ki-kiugrálhassanak az aszfaltos utcára. Malvolio azonban direkt mai hivatalnok. Könyökvédője csak azért nincs, mert csoportvagy osztályvezető, de lehetséges, hogy még magasabb létrán áll. Nyakkendője és fazonzsebkendője feszesre vasalva, öltönye mérték utáni. Az idegen test kezdetben biológiai zavarokat okoz az előadás menetében, hiszen el-elhangzik róla, hogy puritán, s a néző nem tud mit kezdeni az élcelődő Shakespeare fullánkjaival. Ám amikor beugratják Malvoliót, s szerepe szerint sárga harisnyát kell húznia, csokros térdszalaggal, a lóvá tett hivatalnok zsokésan cicomázott madráijesztővé fújja fel tollait, s a cirkusz logikája következtében beáll a sorba — bohócnak. *Kátay* Endre tehát két figurát játszik, s hatásosan teszi, mint jeges vízből a forróba dobott ember, feszes izmokkal, majd eljámborodva. De amit Shakespeare egy típus jellemébe sűrített, azt feleslegesen megkettőzi, és az elkülönített énjeit tulajdonképpen egymással közömbösíti. A végén visszaszól: „majd bosszút állok én ezen a csürhén", a jelenlévők egy pillanatra meg is merevednek, de a néző egy csöppet sem borúlátó, az udvarmester nem békíthetetlen, inkább csak vigasztalhatatlan.

Malvolio mellett még két kritikus figurája van az előadásnak. A bohócé, szóltunk már róla, melynek fontos szerepet juttatott a rendező, azzal az utasítással, hogy transzponálja át az olvasmányemléket. *Király* Levente annyi színnel, ötlettel, humorral állt elébe, hogy nemcsak társait, a publikumot is magával ragadta. A másik kritikus pont a herceg szerepjátéka, mely alig vett tudomást arról, hogy ebben a színházban egészen más folyik, mint amibe századokon át egy Shakespeare-vígjátékot öltöztetett a képzelet. *Körtvélyessy* Zsolt Orsinója gondosan fölépített, tehetséges színészi munka, de túlhevülő pátoszát ha komolyan vesszük, komikus (ami önmagában még nem baj az arénaszagú színpadon), ha viszont a történtekkel szembesítjük (hogy kitartóan lángoló szerelme gyorsan színt vált a végén) — ki hiszi el.

Hernádi Oszkár felvétele

Malvoliót (Kátay Endre) kineveti Böffen Tóbiás (Kovács János) és a bohóc (Király Levente)

*

Kovács János teli szájú, teli torkú, teli markú Böffen Tóbiása (bozontos mellén a jelmeztervező ötletes fegyvereivel, késsel, kanállal, villával) virul a színpadon. De életteli (találat) *ifjú Újlaki* László nemes Keszeg Andrása és *Baranyay* Ibolya minden csínyre kapható virgonc komornája is. A bohóccal, *Bagó* László Fábiánjával és a diónyi szerepében remek karaktert felvillantó *Gémesi* Imrével oldalukon ők viszik a prímet. *Déry* Mária dekoratív grófnő, ha kell hideg, ha muszáj, érzelmes. *Martin* Márta kiforrott, érett színészi játéka mélyebb tartalmat Viola alakjának, s lány mivoltát csak érdekesebbé teszi *Csernák* Árpád megjelenése, aki pontosan annyira rajzolja lányosra Sebastiant, mint Martin fiúsra a lányt. *Katona* András idősebb Antoniója bizarr atyai melegséggel ragaszkodik Sebastianhoz (értse, ki hogy akarja), s tetszett a szövegét szépen mondó *Konter* László, *Szabó* István, *Éltes* Kond is.

*

Sándor János lefordította magának Shakespeare-t. Tehette, a darab címe: Vízkereszt, vagy amit akartok.

N. I.

Percek, arcok, életek

Nézd kicsit távolabbról mondogatta egykori rajztanárom, miközben legújabb mázolmányomat kinyújtott kezében tartotta. — Nézd csak meg — folytatta —, mi a hiba?

A derék, galambősz férfiú ugyanezt mondogatta, mikor tárlatot nézni ment az osztály. Persze, akkor a szépség, a jobb összhatás kedvéért kellett hátralépni, s újra, figyelmesebben megnézni egy-egy festményt. Megérte, annyi bizonyos: új, rejtett szépségek, eddig nem látott összefüggések bontakoztak ki szemünk előtt.

Mindez a közelmúltban jutott eszembe újra, mikor az élet apróbb-nagyobb csetepatéiról, mindennapos konfliktusairól beszélgettünk egy ismerősömmel. Más szavakkal ugyan, de ő is hasonló elvet vallott: akár az életvitel hibáit, akár az élet szépségeit illetően úgy véli, jobban megláthatjuk őket, ha megpróbáljuk kicsit távolabbról is megnézni.

Először egészen egyszerű példákkal érvelt. Megfigyelte magát, sorbanálláskor, a pult előtt. Észrevette, szinte minden idegszálával azt figyeli, nehogy oldalról valaki elébe furakodjék. S hogy eléntötte a harag, ha ez megtörtént! Dühös volt az illetőre, aki egyetlen percért, vagy talán csak egy félért képes volt elrontani a sor szépen kialakult rendjét. Micsoda dolog ez! — dohogott belül egy hang, míg végülis rá nem szólt az értelem: mit kell ezt a semmiséget felfújni?! S mennyivel tarthatod különbnek magadat a tolakodónál, ha te is annyira sajnálod azt a percecskét?

Nézd kicsit távolabbról! — halotta az értelem hangját, valahonnan mélyről. És hallgatott a jobbik énjére. Ezt tette a villamosnál is, ezzel próbálkozott egyes-bajos dolgainak intézésekor. Távolabbról nézve, higgadtan, okosan vizsgálta probléma-e, amit ő annak lát, vagy csak a távlat csalóka? Rájött, hogy ez az önvizsgálat kitűnő szűrő. Ráébredt, hogy korábban sok olyasmin boszszankodott, amit egy kis önuralommal könnyedén elkerülhet. Most azt mondja, ugyanúgy érzi lelkében a rugalmasságot, mint izmainak ruganyosságát azokban az években, amikor versenyszerűen sportolt. S ez a rugalmasság nagyon jó dolog. Sok, korábban az idegességgel, belső feszültséggel lekötött energia szabadult föl benne, ami bizony nagyon elkel a munkahelyén. Ott — csoportvezetőként — igen sok valóban fogas kérdésben kell döntenie naponta. Így olyan kérdésekre, amelyek megérdemlik a velük való foglalkozást, több ereje, ideje és idege marad. Mert például — ugyancsak a jól bevésett jelmondat jegyében — itt is sok apró csetepatén, susmuson könyebben teszi túl magát.

Abban, amiről beszélgettünk, semmi különös, új nem volt. Hisz naponta ezrével kerülnek az emberek hasonló helyzetekbe, néznek szembe hasonló álkonfliktusokkal — olykor éppen a valódiak helyett. Mert egyetlen bokor is elfödheti az erdők, hegyek távlatát; a mai rohanó élettempó pedig számtalan ilyen bokrot tartogat. S nem is könnyű felülemelkedni ezeken.

„Mindennap látom... hogy hogyan járnak át az emberek... a Vásárcsarnok körül, ahol nagy forgalom van, és látom, hogy mindennap száz és száz ember van, aki kockára teszi az életét azért, hogy fél perccel előbb érkezzen a Vásárcsarnokba, Olyan emberek, akik nem mernének ellenvetést tenni a főnökünknek, úgy szaladnak egy autó előtt, ahogy én nem mernék autó előtt szaladni" — mondotta egy interjúban Lukács György arra a kérdésre, miért vállalta 19-ben a kockázattal járó forradalmi cselekvést. Ezt ítélte méltónak önmagához, szellemi képességeihez: életét erre tette föl.

Sha valaki manapság csak rövid időt álldogál is egy forgalmas útkereszteződésnél — akár egy kisvárosban legyen is az — bizony újra megállapíthatja: nagyon sok a meggondolatlanul rohanó ember. Perc-emberkék módjára kockáztatnak akkor is, amikor nem érdemes. És persze autóval, volánnal is megtalálhatjuk ugyanezt a típust, a mindenképpen előzésre törők típusát. Perctöredékekért cserében hányszor adnak egész életeket, sokszor nagyon-nagyon fiatal életeket is. Pedig mennyi értelmes célt találhatnának, mennyi sikert, örömöt, élményt kínál az alkotás, a tudomány, a természet, az összetartozás. Nem „komplett" boldogságot, igaz, mert ilyen nincs, egyszerűen nem létezik, az ember mindig meghaladja azt, amit elért, s többre vágyik, de „a küzdés maga" mennyi szép pillanattal ajándékozhatja meg. Olyanokkal, melyeknek láncolata egy szép, emberhez igazán méltó életet fog össze. Szocialista társadalmunk építményét az ilyen életek tehetik szebbé, erősebbé. Erre kell nevelni az ifjúságot és — ami rendkívül fontos — sajátmagunkat is, a jellem fejlesztésével, az akarat próbáival.

Mert nem mindegy, miért dolgozunk, küzdünk, haragszunk vagy örülünk, nem mindegy, mire tesszük föl az életünket. Felelősséget kell érezni önmagunkért, nem árt hát olykor tudatosan kontrollálni cselekedeteinket, gondolkodásunkat. Vannak famíliák, ahol a családfő szerepét szinte átvette a televízió: életrendjüket, még evésüket a hozzá igazítják. Egyik írónknál olvastam nemrégiben afféle szokáselemzést — tiszteletre méltó őszinteséggel „szúrja ki" rossz beidegzéseit, megrögzött szokásait. Ha nem is ennyire kivesézően, de bárki módját találhatja hasonló önelemzésnek, ha például néha átgondolja a napját, objektív távolságtartással visszanéz önmagára. S az új nap már új szándékokkal, az önformálás új terveivel találhat rá.

„A jóga a gondolkozásra is alkalmazza a tisztálkodás általános szabályait — olvastam egy orvosszerző jógakönyvében —, s ahogy mi nem veszünk kezünkbe piszkos holmikat, a jógi ugyanúgy megválogatja még a gondolatait is... Mi is tudjuk, hogy a szorongás, a félelem vagy például a baljóslatú gondolatokkal való foglalkozás árt az egészségnek. Az is igaz, hogy az emberek általában sokkal többet foglalkoznak sötét gondolatokkal, mint arra okuk lenne". Ez is jó iránymutatás lehet ahhoz, hogy energiánkkal helyesen gazdálkodjunk; arra összpontosítsunk, ami igazán fontos.

Néha például a viták hevessége — akár egy szűkebb munkahelyi közösségben is egyszerűen érthetetlen. Valami egész csekély dologról van szó, de presztízskérdést csinálnak belőle, s lassan már nem is az igazság vagy a jobb megoldás a fontos. Nyilván a fenti gondolkodás-higiéniához hozzátartozik a helyes önértékelés is: egészséges lelkű ember nem devalválja önmagát, viszont nem is értékeli túl, tud igazodni a közösség mértékegységeihez. És itt kapcsolódik a társakhoz az egyéni életfelfogás, így lesz demokratikus vagy antidemokratikus lény egy-egy emberből, így lesz kedves vagy összeférhetetlen, s az utóbbi sokszor talán nem is tudja magáról, hogy az. Csak megy a mindinkább megszokott síneken, melyek pedig vakvágányok.

Ezért is lenne jó, ha mindenki mellett úgy állna, figyelne élettanárként a közösség, vagy legalább egy-két jóbarát, mint az én derék, öreg rajztanárom, a gondterhes, meg a felemelő pillanatokban is oda-oda szólva: „Nézd kicsit távolabbról! Ez így nem jó!" vagy: „Ezt figyeld, erre összpontosíts; ezzel szépülhet meg az életed!" Hisz mindig jókor jön a figyelmeztetés; s mi, embernebulók, sokáig dolgozhatunk önarcképünkön — vonásokat törülhetünk el, árnyalatokkal tehetjük teljesebbé, hogy tisztábban illeszkedjen egy nagyon szépre tervezett társadalmi tabló képei közé.

Simai Mihály

A szőrmeipar eredményei és gondjai

1971-ben 15 ezer irhakabát készült Szegeden exportra, idén 20 ezret adnak belőle a tőkés piacokra — írtuk egy évvel ezelőtt a szegedi szőrmegyárról. Éveken át arról adhattunk hírt, hogy a Pannónia Szőrmekikészítő és Szőrmekonfekció Vállalat itteni gyáregysége fokozza exportját, versenyképes a világ szőrmepiacán, s a vállalati haszon mellett ezzel a népgazdaságnak is hasznára van. Idén már az új üzemcsarnokokban is dolgozhattak a szőrmegyáriak, ami ugyancsak jó előjel volt erre az esztendőre.

Most mégis komoly gondban vannak a gyár vezetői. Egy szóban kifejezve: árkérdés ez a gond. Egy láncreakciónak is nevezhető folyamat jutott el most idáig. Ehhez azonban azt is tudni kell, hogy az üzem az exporttermékekhez való anyagot — importálja. Így is megéri ugyanis — a dolláros befektetés igen jól kamatozik évről évre.

Az irhabundákhoz való báránybőrt Görögországból hozzák. Mint Pádi Imre főkönyvelő tájékoztatott, idén ez az anyag rendkívüli mértékben megdrágult. Drágábbak lettek a Dél-Amerikából érkező juhbőrök is, s mindez jelentős befolyással lehet a vállalat további termelésére, eredményeire.

Ilyenkor a következő láncszem az, hogy a gyárnak is emelnie kell az árat. Az idei évre tervezett 20 ezer export irhakabátból jelenleg 16 ezernél tartanak; belföldre 10 ezret készítenek. Hamarosan leteszik a hazai kereskedelem asztalára az új árajánlatokat, az már bizonyos, hogy jelentős áremelésre kerül sor, elsősorban az irhabundáknál.

— Mi elsősorban az exportban szeretnénk kiegyenlíteni az árnövekedést — mondja ezzel kapcsolatban a főkönyvelő. — Hogy ez mennyire sikerül, az az október elején, Budapesten rendezendő nagy modellbemutatón dől majd el. Itt újabb fazonokat, színeket mutatnak be, a legmodernebb divatvonalakkal próbálják „megfogni" az idelátogató üzletkötőket.

Panofixbundákból idén 6 ezret gyártanak nyugati exportra, elsősorban az NSZK-nak. A Szovjetunióba 3 ezres mennyiséget szállítanak év végéig. A hazai piacra ugyancsak 3 ezernyi jut belőlük — sajnos, az ármodósítás terhéből ennél a terméknél is kijut a vásárlóknak is.

Sertésvelúrból, juh- és marhanappából idén 18 ezer férfi, női, illetve bakfis bőrkabátot állítanak elő. Újdonság, hogy e téren is finomítottak: áttértek a legkorszerűbb, az úgynevezett ragasztásos technológiára.

S. M.